

ӘОЖ 37.013

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ МЕДИАРЕСУРСТАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Иржанова Д.С., 4-курс, бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі, педагогикалық институт, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Кушмурзина Д.Х., аға оқытушы, педагогика ғылымдарының магистрі, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Бұл мақала білім беру медиаресурстарын құру мен пайдаланудың өзекті мәселелеріне, оның ішінде электрондық кітаптар түріндегі оқу құралының форматтарын шолуға, олардың сапасына қойылатын талаптарға және оқу процесінде қолданудың әдістемелік ерекшеліктеріне, тегін оқу бейне ресурстарының көздеріне арналған. Зерттеудің теориялық негізін осы мәселелерге арналған педагогикалық және танымал әдебиеттерді талдау нәтижелері құрайды.

Заманауи білім берудің даму тенденцияларының бірі – электрондық медиа, қашықтықтан оқыту технологияларын, соның ішінде білім берудің медиаресурстарын жаппай енгізу болып табылады. Медиаресурстарды пайдаланудың құндылығы материалды зерттеудің жаңа, дәстүрлі емес әдістерін табуға, белгілі әдістер мен оқыту формаларын жандандыруға, өзін-өзі тәрбиелеуге және жеке өсуге ықпал етуінде жатыр [1, 33Б].

Академиялық қоғамдастықта бұқаралық ақпарат құралдарына деген деген көзқарас біркелкі емес (кез келген жаңашылдық сияқты) – тым жоғары үміттерден толық бас тартуға дейін. Мұндай жеткіліксіз бағалаудың себебі білім беру мекемелері оқытушыларының білім берудің медиаресурстарының қолданыстағы түрлері туралы, оларды құру және оқу процесінде пайдалану ерекшеліктері туралы, ақпараттық медиа-мазмұнның ашық көздері туралы, білім беру үдерісіндегі мұғалімнің рөлінің өзгеруі, бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалану және т.б.

Бұл мақалада біз жоғарыда аталған сұрақтарға жауап беру арқылы бұл мәселені жеңілдетуге тырысамыз. Қозғалған мәселе бойынша толыққынды жауап беру үшін біз электронды оқулықтарды пайдалану және оны оқу процесінде қолдану тәжірибемізге сүйенеміз. Бүгінгі таңда Қазақстанның білім беру мекемелері өсіп жатқан бәсекелестік жағдайында оқыту ұйымдарының барлық бағыттарында білім сапасын арттыруға ықпал ететін түбегейлі өзгерістер қажет.

Оқыту үрдісінің негізгі мәселесі – оқушыға іргелі де терең, тиянақты жүйелі білім беру. Іргелі білім берудің міндеті адамды ғылыми ойлауға, оның әдіс-тәсілдерін білуге, өзін-өзі дамытуға, өз бетімен білім алуға, ізденуге іштей қажеттілігін туғызады. Бүгінгі күні бұл міндетті электрондық оқулық жүзеге асыруға тікелей қатысуда. Электронды оқулық жасау кезінде пән бойынша мемлекеттік стандарт пен оқу бағдарламасы негізге алынады [2, №33-35].

Бірінші кезекте, жалпы білім беретін мектептердің білім беру қызметі, атап айтқанда олардың бастауыш сатысын сапалы жаңартуды қажет етеді. Білім беру сапасын арттыратын, оқу үдерісін қызықты әрі тартымды, тиімді ететін жаңа оқыту әдістері қажет. Бұл өз кезегінде мектептерге талантты жастарды – жас мұғалімдерді және жас ғылыми кадрларды тартуға мүмкіндік береді. Жас маманның міндетті құзыреттіліктерінің арасында қазіргі кезде коммуникативті дағдылар, жауапкершілік, ұжымда жұмыс істеу қабілеті, іскери қарым-қатынас дағдылары (оның ішінде шетелдік серіктестермен), компьютерде жұмыс істеу қабілеті, Интернет-ресурстарды пайдалану мүмкіндігі, міндеттерді дұрыс қою және алынған нәтижелерді талдау мүмкіндігі, тез өзгертін жағдайларға бейімделу мүмкіндігі және т.б. болып

**ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ: МОДЕЛЬДЕР,
ӘДІСТЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР
КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
МОДЕЛИ, МЕТОДЫ, ТЕХНОЛОГИИ**

отыр. Осы кәсіби және жеке құзыреттіліктерді дамытуда білім беру әдіс-тәсілдері маңызды рөл атқарады.

Білім беру әдісін таңдауда, екі тармақ шешуші рөл атқарады: оқу материалын ұсыну тәсілі; оқу үдерісінде кері байланыс беру тәсілі. Заманауи білім беру медиаресурстарын пайдаланудың арқасында мұнда ашылатын мүмкіндіктерді асыра бағалау қиын. Егер пандемия кезінде оқу материалын ұсыну тәсілі туралы айтатын болсақ, онда қазіргі кезде маңызды орындардың бірі әртүрлі электрондық кітаптардың, оқулықтардың, оқу құралдарының алатын орны туралы сөз қозғаймыз. Оқу ақпаратын қабылдау ерекшеліктері саласындағы ең танымал халықаралық зерттеулердің қатарына американдық педагог Эдгар Дейлдің (Edgar Dale) еңбегін атауға болады, ол 1969 жылы «Оқыту конусы» деп аталатын білімді игеру деңгейінің оқыту әдістеріне тәуелділігін сипаттайтын диаграммасын ұсынды [3].

«Білім сынағы» сабақ өткізудің әртүрлі форматтардағы (аудио, видео, иллюстрациялар, дәстүрлі «дауыстық» дәріс, мәтін және т.б.) және әртүрлі формалардағы (оқушылардың пассивті тыңдау / қарау, білім алушылардың әртүрлі тақырыптардағы дискуссияларға қатысу, нақты тәжірибеге еліктеу формадағы және т.б.) ақпарат алғаннан кейін 14 күн өткен соң алынды.

Белгілі болғандай (1-суретті қараңыз), субъектілер білім берудің видеоресурстарын көру арқылы алатын ақпарат (мазмұны жағынан қызықты және орындау сапасы жағынан жоғары) кем дегенде 50% еске түсірді (салыстыру үшін оқылған мәтіннен ақпараттың тек 10% субъектілердің жадында сақталды).

Сурет 1. «Эдгар Дейлдің тәжірибе конусы»

**ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ: МОДЕЛЬДЕР,
ӘДІСТЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР
КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
МОДЕЛИ, МЕТОДЫ, ТЕХНОЛОГИИ**

Жоғарыда көрсетілген диаграммаға сүйенетін болсақ, білім беруде оқушының қабылдауына байланысты жұмыс істеуге бағытталған медиаресурстарды пайдалану заманауи оқыту процесінің талабына айналғанына көз жеткіземіз. Қазіргі оқушының ойлау қабілеті ойын-сауық түрінде білім алуға бағытталған, сондықтан медиаресурстарды пайдалана отырып, сабақта ұсынылған ақпаратты қабылдау оған түсінікті және оңай болады. Әрбір білім алушыны қысқа уақыт ішінде ақпараттың үлкен массивтерін игеруге, түрлендіруге, практикада қолдануға үйрету қажет. Оқу процесін оқушының белсенді, қызығушылықпен, тұрақты мотивациямен сабақта жұмыс істей алатындай, өз жұмысының нәтижелерін көруге және оларды дұрыс бағалай алатындай етіп ұйымдастыру маңызды міндет болып табылады. Осы күрделі мәселені шешуде мұғалімге дәстүрлі оқыту әдістері мен заманауи медиаресурстардың үйлесімі көмектесе алады.

Медиаресурс – бұл жеке сенсорлық арна (көру, есту, жанасу, иіс сезу, дәм сезу) немесе олардың жиынтығы арқылы қабылдауға арналған ақпараттық ресурс болып табылады [4, 138Б]. Сабақтарда және сабақтардан тыс уақытты медиаресурстарды пайдаланудың арқасында оқушылар алған білімдерін практикалық және танымдық міндеттерді шешу үшін қолдануға үйренеді, ақпаратты талдаудың практикалық дағдыларын, өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын меңгереді, білім беру процесінің белсенді қатысушыларына айналады. Бұл мәселені зерттеудің өзектілігі қазіргі заманғы медиаресурстардың әлеуетін пайдалануға, білім беру мақсатында мәтіндік, аудио, графикалық және бейне ақпараттарды синтездеуге, білім алушылар мен білім алушылардың тиісті құзыреттерін дамытуға мүмкіндік беретіндігімен байланысты.

Күнделікті оқыту процесінде пайдаланылатын медиаресурстардың түрлері әрбір оқытушы мен оқушының қажеттіліктерін қанағаттандыратындай түрлері жеткілікті. Бастауыш мектепте біз, негізінен, сабақ тақырыбын түсіндіретін видео сабақтарды, аудио жазбаларды, тақырыптың мәнін ашатын презентациялар мен диаграмма, график және кестелерді интерактивті тақталар арқылы көрсетіп қолданамыз. Алайда, бүгінгі күні оқытушы үшін де, оқушы үшін де білім беру және білім алу үдерістерін оңайлату үшін медиаресурстардың жаңа түрі қолданысқа енуде. Нақтылайтын болсақ, ол – электронды оқулықтар.

Іргелі білім берудің міндеті адамды ғылыми ойлауға, оның әдіс-тәсілдерін білуге, өзін-өзі дамытуға, өз бетімен білім алуға, ізденуге іштей қажеттілігін туғызады. Бүгінгі күні бұл міндетті электрондық оқулық жүзеге асыруға тікелей қатысуда. Электронды оқулық жасау кезінде пән бойынша мемлекеттік стандарт пен оқу бағдарламасы негізге алынады. Электронды оқулықтар оқушыларға ауыр сөмке асынып жүруден құтылуға жол ашады. Алайда, бұл – басты басымдық емес. Олар барынша көп білім алып, материалдарды бірнеше рет қайталап тыңдауға, сондай-ақ тапсырмалардың дұрыс жауаптарын бірден білуге мүмкіндік береді.

Электронды оқулық дегеніміз – сабақ бойынша ақпараттардың бәрі мәтін, суреттер, бейне, аудиожазба, анимациялар және басқа да графикалық құралдар түрінде берілетін оқу курсы [5, 6Н]. Дамыған байланыс пен іздеу жүйесі оқулықтың бір бөлімінен екіншісіне немесе фрагментінен басқасына бір демде ауысуға мүмкіндік береді. Материалдарды меңгеру дәрежесін интерактивті тапсырмаларды орындап болған соң бірден білуге болады. Электронды оқулықтың online және offline нұсқалары болуы мүмкін. CD-дискке немесе басқа да ақпарат тасымалдаушы құралдарға, болмаса интернетке сайтқа орналастырылуы мүмкін.

Электрондық оқулықпен оқытудың мақсаты – «оқыту процесін үздіксіз және толық деңгейін бақылау, сонымен қатар ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту». Электронды оқулыққа қойылатын талаптардың ішінде төмендегілер бар: материалдың гипермәтінді мазмұнда берілуі; қарапайым навигация; иллюстрациялардың қолданылуы; әрбір тақырыпқа мәтіндік

**ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ: МОДЕЛЬДЕР,
ӘДІСТЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР
КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
МОДЕЛИ, МЕТОДЫ, ТЕХНОЛОГИИ**

және басқа да бақылау тапсырмаларын беру; материалдар мен жаттығуларды күрделілігіне қарай әр түрлі деңгейде орналастыру; мазмұны толықтай типтік бағдарламаға сәйкес келуі керек.

Электронды оқулық ерекшелігі – жоғары мобильдігі мен икемділігі, онда көптеген иллюстрациялар, бейнефильмдер көріністері енгізілген. Электронды оқулық күнбе-күн, түскен жаңалықтармен қажеттілігіне қарай толықтырылып отырады. Сонымен қатар оқулық оқушыға тест сұрақтарын қойып, жауабына нақты бағасын алуға жағдай жасайды. Қажет болған жағдайда оқушы мәтінге қайтадан оралып, түсінбей қалған жерін қайта қарап, тақырып соңындағы бақылау тестіні немесе кестені толтырады. Міне, осы кезде оқушының жеке бас психологиясына электронды оқулық назар аударады десе де болады. Топ алдында жіберген қатесін тауып, түзетуге тырыспаса, «ұялшақтығынан», ал электрондық оқулықтың көмегімен ол қажетіне қарай кейін оралып, дұрыс жауабына келеді [6, 260Б].

Электронды оқулық, медиаресурс ретінде «Оқыту конусында» көрсетілген кем дегенде 4 сатысына лайықты болып келеді. Яғни, электронды оқулық оқушыға «Оқу» арқылы ақпаратты өз бетінше түсініп оқуға, «Есту» арқылы аудио материалдарды естіп қабылдауға, «Иллюстрацияларды» пайдалану арқылы абстрактылы ақпараттарды бейнелеуге, «Видео» арқылы нақты процесті бақылауға мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда бастауыш білім – бұл тек білім алу процесі ғана емес, сонымен қатар жастарды тәрбиелеу. Білім берудің тәрбиелік рөлін күшейту бүгінде бүкіл әлемде болып жатқан сияқты. (Мысалы, ағылшын тіліндегі «Education» термині қазақ тіліне «білім беру» және «тәрбие» деп аударылатыны тән). Мұнда заманауи медиа технологиялар үлкен рөл атқара алады.

Осы мақалада біз білім беру медиаресурстарын құру мен пайдаланудың кейбір өзекті мәселелерін қарастырдық: оқу медиаресурстарын қолдануға негізделген заманауи білім беру әдістемелерін қолданудың объективті қажеттілігін негіздедік, білім беру медиаресурстарын құру мен пайдаланудың өзекті мәселелеріне, оның ішінде электрондық кітаптар түріндегі оқу құралының форматтарын шолу жасап, олардың сапасына қойылатын талаптарға және оқу процесінде қолданудың әдістемелік ерекшеліктеріне, тегін оқу бейне ресурстарының көздеріне арналғанын қарастырдық.

Зерттеудің теориялық негізін осы мәселелерге арналған педагогикалық және танымал әдебиеттерді талдау нәтижелері құрады. Жұмыстың эмпирикалық базасы – «Қостанай қаласы әкімдігінің білім бөлімінің №24 мектеп-гимназиясы» мемлекеттік мекемесінде өндірістік тәжірибеден өту кезінде электронды оқулықтарды пайдалану саласындағы автордың жеке кәсіби тәжірибесін жалпылау нәтижелері.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Э.Г. Азимов «Методика применения компьютерных технологий в обучении русскому языку как иностранному: метод. пособие к дистанционному курсу повышения квалификации преподавателей русского языка как иностранного» / М., 2010
2. Н.Ә. Назарбаев «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері», 2010
3. E.Dale (1969). Audiovisual methods in teaching (3rd ed.). New York: Dryden Press
4. А.В. Соловов «Проектирование компьютерных систем учебного назначения»
5. Т.В. Крылова, М.А. Казимирова, О.А. Мясникова, Л.Ф. Кожевникова «Автоматизированные обучающие системы. Технология подготовки учебного курса к компьютеризации», 2007
6. В.В. Сербин «Технология создания электронных учебно-методических комплексов средствами мультимеди» / А., 2004